

nauczania, które w przypadku prof. Meaume'a było ukierunkowane nie na prawo publiczne, lecz na prawo prywatne. Zeszyty, o których mowa, zawierają wyspecyfikowany plan wykładów, składający się z 45 „tytułów” o dokładnie określonej tematyce. Autor artykułu podaje również źródła, z których korzystał wykładowca, przygotowując swoje wykłady. Wreszcie przedrukowuje wykład, dotyczący osób zaginionych — *in extenso*.

W czasy najnowsze przynosi nam artykuł o reformie studiów prawniczych z 1954 r. (*Tradition et modernité dans l'enseignement du droit. La réforme de la licence en droit du 27 mars 1954*), którego autorką jest Jacqueline Gatti-Montain. Reforma ta stanowi kompromisowe wyjście między tendencjami do zachowania tradycji, a tendencjami do modernizacji studiów. W trakcie przygotowywania projektu reformy, a także po jego zrealizowaniu rozbieżne były też poglądy na temat treści nauczania, a także w kwestii specjalizacji. Autorka przedstawia bliżej te poglądy, jak również przebieg wprowadzania reformy w życie, poglądy prawników i profesorów prawa, powody oporu przeciwko reformie. Generalnie rzecz biorąc, jest to spór o cel studiów prawniczych — czy mają one mieć charakter techniczno-zawodowy, czy też również ogólnokształcący.

Na część drugą omawianego tomu „Annales” składają się dwa obszernie studia. Pierwsze, które wyszło z pod pióra Cathérine Secrétan, omawia najwcześniejsze reakcje niderlandzkie na dzieło *De Cive* Thomasa Hobbesa (*Premières réactions néerlandaises à Hobbes au XVIIe siècle*). Są to tezy Lamberta van Velthuysen zawarte w jego *Epistolica dissertatio de principiis justitiae et decori, continens apologiam pro tractatu clarissimi Hobbaei, De Cive* (1651 r.) oraz dwa dzieła Piotra de la Court: *Consideration van staat ofte Politike Weegschaal* (1660) i *Politike Discoursen* (1662). Obaj autorzy podchodzą do idei T. Hobbesa z pozycji kartezjanizmu i religii. C. Secrétan ilustruje poglądy obu autorów tekstami przedrukowanymi na piętnastu stronach wyjątków z ich dzieł.

Ważny etap w rozwoju konstytucjonalizmu europejskiego omawia Stéphan Rials w rozprawie o zagadnieniach konstytucjonalizmu w latach 1814-1815 (*La question constitutionnelle en 1814-1815; dispersion des légitimités et convergence des techniques*). Autor analizuje m.in. konstytucję „senatorską” oraz przyczyny jej upadku, rolę, jaką odegrał w tym czasie Benjamin Constant, różne aspekty legitymizmu, wreszcie różne problemy „techniczne” konstytucjonalizmu.

Trzeci tom wzbogacony jest bogatą bibliografią prac dotyczących historii uniwersytetów francuskich od XVII w. do rewolucji, oddzielnie dla każdego uniwersytetu. Taką bibliografią prac dotycząca uniwersytetów nowoczesnych ukazała się w „Annales” z 1984 r. Po dziale recenzji opublikowany został spis członków stowarzyszenia badania historii uniwersytetów.

Tom czwarty zawierać będzie referaty wygłoszone na seminarium historii prawa, poświęconym doktrynie i prawu natury, natomiast tom szósty z r. 1988 zawierać będzie materiały z kolokwium, które ma się odbyć w jesieni 1987 r. na temat: *Wydziały prawa i polityka w średniowieczu*.

WITOLD MAISEL (Poznań)

Die Carolina. Die peinliche Gerichtsordnung Kaiser Karls V. von 1532, hrsg. Friedrich-Christian Schroeder (=Wege der Forschung, Band 626), Wiss. Buchgesellschaft, Darmstadt 1986, ss. 337.

Zgodnie z koncepcją serii publikacja stanowi wybór ważniejszych wypowiedzi naukowych o Constitutio Criminalis Carolina, zaopatrzonych bardzo zwięzłym

wstępem wydawcy. Brak niestety bibliografii prac dotyczących CCC w XIX i XX w. Łącznie otrzymaliśmy 11 tekstów artykułów bądź fragmentów dzieł ogólniejszych. Jest to niewątpliwie pożyteczne zebranie gros klasycznych rozpraw dotyczących CCC od artykułu G. Radbrucha z 1931 r. (*Der Raub in der Carolina*) po rozprawę syntetyczną Schroedera z 1980 r. Co do celowości wyboru można oczywiście dyskutować. Badania zagraniczne nad Karoliną są reprezentowane może niezbyt trafnie dwoma fragmentami: z książki J. H. Langbeina, *Prosecuting Crime in the Renaissance*, 1974, i z wstępu do radzieckiej edycji tekstu CCC pióra S. J. Bulatova, 1967. Brak jakichkolwiek tekstów dotyczących dziejów Karoliny poza granicami krajów niemieckich, chociażby artykułu L. Pauliego, *Zur Geschichte der peinlichen Halsgerichtsordnung Kaiser Karls V. in Polen und der Ukraine*, 1974, bądź innych wypowiedzi tego autora. Zbiór za to słusznie nie uwzględnia świeżo publikowanego osobno innego zbioru prac dotyczących Karoliny: P. Landau und F. Ch. Schroeder [hrsg.], *Strafrecht, Strafprozess und Rezeption. Grundlagen. Entwicklung und Wirkung der Constitutio Criminalis Carolina*, 1984. Tak więc w omawianym zbiorze przeważają dobrze znane prace autorów niemieckich: F. Schaffsteina, E. Schmidta, H. von Webera, G. Schmidta i innych. Zważywszy jednak rozproszenie wspomnianych tekstów w księgach pamiątkowych, czasopiśmie i pracach zbiorowych, było rzeczą celową sporządzenie takiego wyboru, który będzie bardzo użyteczny w dalszych studiach nad Karoliną.

STANISŁAW SALMONOWICZ (Toruń)

Histoire des Universités en France. Praca zbiorowa pod red. Jacques Verger (=Bibliothèque Historique Privat), Toulouse 1986, ss. 428.

Omawiany zarys syntetyczny pióra 6 specjalistów wypełnia poważną lukę w nowszym francuskim piśmiennictwie historycznym, w którym jedynie dzieje średniowiecznych uniwersytetów były parokrotnie przedstawiane (m.in. J. Verger, 1973). Omawiana książka dzieli się na trzy części: w pierwszej omówione zostały dzieje uniwersyteckiego nauczania we Francji w dobie średniowiecza (J. Verger, i Ch. Vulliez), w drugiej wieki XVI-XVIII (D. Julia, L. W. B. Brockliss), w trzeciej uniwersytet typu napoleońskiego i czasy najnowszych reform (V. Karady, J. Cl. Passeron). Zasadniczą koncepcją autorów, realizowaną w zasadzie we wszystkich trzech częściach, było potraktowanie dziejów nauczania uniwersyteckiego w ramach historii społecznej i instytucjonalnej, w miarę możliwości kwantytatywnej. Równocześnie istniejący stan badań — bardzo nierównomierny — nie pozwalał w ramach zwięzłego zarysu na podręcznikowy wykład całości problemów historii uniwersyteckiej. Stąd autorzy dążyli nade wszystko do stworzenia prowizorycznego bilansu najnowszych tendencji badawczych i pytań uznanych przez nich za zasadnicze. Ten kierunek opracowania dobrze obrazują tytuły części trzeciej: rozdział V: *Les institutions et les hommes* i rozdział VI: *Le contenu de l'enseignement et la diffusion des idées nouvelles*. Na szczególną uwagę zasługuje podjęcie w ostatnim rozdziale książki dziejów uniwersyteckich lat 1950-1980 z pamiętnym rokiem 1968 na czele. W sumie nie jest to podręcznik dziejów uniwersy-